

Landskap: SKÅNEUpptecknat av: V. RICHTERHärad: FROSTA

Adress:

Socken: HÖRBYBerättat av: Mor Hanna Ljunggren

Uppteckningsår:

Född år i

Uppteckningen rör se REG. systematiskt Sid. 1Dödsfallsstyder & Sjukdomstyder 2-3Saker som man skulle undvika 4Botemedel (sjukdom) 5.Gåtor 6.Talesätt 9.Barnmorskans arlöning 10.Barnbop (nöddop, klädsel, gudmodern, fadder
fadderpång, namn, dopratten, förning. 11-13Bröllop, ("brudtämjesor", klädsel, placering, talesmanbrögeman, förning, dansen, förridare, skjutning 14-16

2407.

Sjukdomsberäkning	17
Begravning, mat, talesman, bärare, "påbrejeså"	
gravnen, skovlas, igen., Klockaren	19.
Brogemans'skjortan	20
Majstänger	21.
Liek, gissanötter	23
Väderlekstecken	24
Karlavagnen	24
"Glå Bloss"	24

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Skriv endast på denna sida!

245.

Landskap: Skåne Socken: Hörby landsförsam.Fullständigt namn: Mor Hanna LjunggrenFödd den år 1863 på Hulta
(gård eller by)i Prestöps m. Skåne
(socken och landskap)Yrke: Bisyssla: Bosatt å följande platser:
(socken, landskap, tid)Maa. Prestöps m.Bor nu i Finner. Hörby
(gård eller by jämte postadress)Faderns namn: född Moderns namn: född Sedan huru länge är släkten känd: a) fädernet? b) mödernet? Närmare upplysningar om släkten:
(t. ex. inflyttning, yrken m. m.)Sagesmannens barndom:
(el. upptecknarens) (sysselsättning, syskon)
skolgång

Läsning:

(böcker, tidningar m. m.)

Resor:

Har sagesmannen sina hägkomster efter vissa personer? Vilka?

(el. upptecknaren)

Deltagande i föreningslivet:

Förtroendeuppdrag:

Övriga upplysningar: Mor Ljunggren är mycket pigg och verksam och i hus kommer (gott minne). Berättar gärna. - Var mycket i måla. Hållqvists hem (i folkskolan Tivon), därvid jag fick tillfälle samtala med henne en del. Hon visade även, hur en Klut-Färdstallut - brado. Det hade den varit av sin vore.

Död den

(år och dag)

Dessa uppgifter ha insänts av:

Ant. av

William Priester

(namn och fullständig adress)

St. Torg. 35 a. Lund. år 1929

Systematiskt register:

2407

1

B: b Dödsvarsel: skå i kors. Nysa öfver deg. Hakan Klav. // B: g.

Kläda i ägonen: glädje el. förargelse

B: i Sjukdomstyda. ; F: a: Ej lära lott stäl a. near.

F: b Dagg p. Kyrkogård botade 'skeppen'.

// G: g

J: j 7 gåtor.

J: K. Talerätt om mål häring

J: a Barnmorskans avtänning in nature.

// K: K.

J: a Tabun för att skydda barn mot sjukdomar o. d.

J: a Sakerst förord i sagan - barnet lugnt.

J: b Bandop

// K: c.

J: c Beöllo

J: f Sjukdomsbeskrivning.

J: g Begreppning

K: e Begreppsskiftet.

K: f Majstången i Högertad o. Elmhult (Häls).

// W: b.

K: f Gissa nöten.

P: a Väderlekssteken. U: b. Hvart o. saka ej under bar himmel.

2407

B: k.

B: f

2

Vansel
(Tydor) om dödsfall

Tydor om dödsfall

Då strå eller stickor ligga i kors, blir det snart
dödsfall, likaså när någon nyser över degen eller när
hakan kliar.

Kliar högtä ögat bådar det förargelse,
" vänsta " " " glädje - men i Sösdala
var det tvättom.

2407

Ba
3.

Sjukdomstyda.

Sjukdomstyda.

Ge hund kött!

Äter han, blir man snart bra.

Äter han inte, så tillfrisknar man inte.

2407

4. Fia.
Jia
Kia
Lia

Saker man skall undvika.

Saker man skall
undvika.

Kvast och raka få inte stå under bar himmel
för då kunde de förtrollas, och bröddat blev inte
rart.

Bakgrejorna.

Inte låna bort stål o saxar, för då mister man
turen med kreaturen

Stål o saxar. Fa

Inte varpa en måndag, för då blev barnets ögon
inte stilla.

Ej varpa måndag

Inte titta i nyckelhål, för då blevo de "snorögda" Nyckelhål.

Inte gå över en bäck eller tvätta i rinnande vatten. Bäckar.
för då kunde barnet få "schäver".

/dessa tre sista försiktighetsårgärder gällde
närmast havande kvinnor/.

2407

F: 6
Y: a

5

Botemedel

För att barnen inte skulle bli oroliga, skulle man taga något, som ägaren mycket saknar, och lägga i vaggan. Jag tog ofta fars snusdosa och lade i vaggan och det lyckades utmärkt. Far sökte mycket efter sin dosa, men man fick ju inte tala om, att man tagit den.

Dagg från kyrkogården skulle bota skrofler.

Botemedel

Saknat föremål,
som tagits
botade.

Dagg fr. kyrko-
gård.

2407

J: g

6.

Gåtor:

Gåtor.

1. Svarte Mårten lille på min buk ville.
Innan jag hade särken uppe,
Hade han gadden inne?
(det var en loppe, som ville stickas, om
som man sökte fånga).
2. Köttapp i kötthål!
Smick smack i asshål?
(Ett barn, som diar modern, och så klappar
hon glytten i gumpen).
3. Litet som en lus, brun som en mus.
Grönt som gräs. Blått som ett öga.
Långt som ett rep. Vitt som en svan. ?
(Linfröet, då det spirar upp, blommar,
och slutligen beredes till garn. och blekes).

2407

Mr. J. J. J.

7

Gåtor.

1. Svarte Mårten lille,
på min bug ville.
Innan ja hade särken uppe
hade han gadden inne?
(Loppan).

2. Det låg ett hus på åkerren.
Där var dött - men inte fött.
Där var vin - men intet bryggt.
När de levande ~~XXXX~~ rörde ve' de döa,
så skrek de. ?
(Kyrkan, kyrkogården, klockorna)

Gåtor.

4. Den levandes drog den döde i håret, så den döde skrek. Folk strömma till platsen. En kom gående. Han gick på sin mor, hade sin far i munnen. Han gick in i sin kvinna och talade till Israels tolv släkter?

(Ringaren drog i kyrkklockans rep, så det ringde. Folk kom till kyrkan. Prästen gick på jorden, ~~h~~ade Guds ord i munnen, gick in i kyrkan och talade till folket).

5. Mitt på bugen där börjas en lek
Mitt emellan benen en horrebuss (andra sade: är den rätte påköraren). Mitt i hålet surrar den in.

(En spinnrock, på vilken man spinner).

6. Där satt en tvåfoting på en trefoting och hade en enfoting. Så kom där en fyrfoting och tog enfoting ifrån tvåfoting. Så tog tvåfoting trefoting och slog te fyrfoting, så han fick sin enfoting igen?

(En man satt på en trebenastol och åt på en svinafot. Så komkatten och tog den. Då ~~tog~~ mannen stolen och slog till katten med den, så han fick svinfoten igen).

2407

J:K
9

Talesätt.

Talesätt.

.. "Nu tror väl maten, att den är kommen i en
tossing i dag..." brukade de säga, då de började arbeta
genast efter maten. Detta gällde särskilt på ett stäl-
le, då vi plockade "päror" (potatis), och den snåla
kärningen inte unnade oss sitta några minuter efter ma-
ten. Vi gingo då genast ut på potatisåkern, men där
satte vi oss en halvtimme, innan vi åter började ar-
betet.

Skane
Frost
Hörby

2407

W Richter
Barnskötsamma
Gina

G:a
L:K.

Barnmorskans avlöning.

Förr hade barnmorskan endast liten betalning. Hon fick det mesta in natura. Därvid var ostar-
na en ej obetydlig inkomst, ty i varje by skulle det
ostas åt henne. Hon drog omkring på flera ställen, och
dit kommo kvinnorna med mjölk allteftersom de hade råd
till. Ostar - och sådana kunde hon få 4,5 ja ända upp
till 6,7 stycken i varje by - trycktes på stället och
hon bjöd på "köbeskorpor" (köpeskorpor, som de hade i
affärerna) och kaffe, det var hela trakteringen. En sån
mängd ostar använde hon inte för egen då utan sålde alltid
större delen.

Barnmorskans
avlöning.

2407

J: b
Nie
//

Barndop.

Barndop.

Barnet skulle inte vara mer än åtta dagar,
innan det döptes. Var barnet sjukt, så man befarade,
att det skulle dö snart, hade man "nöddop". Barnmors- Nöddop.
kan eller någon äldre person verkställde då dopet, men
då lästes det bara ur psalmboken och begöts ej med vat-
ten.

Barnet var klätt i granna lister i vitt med vit Klädsel.
dopmössor och blå eller röda silkebandl

När modern gjort barnet i ordning - hon fick ej
följa med till kyrkan - läste hon en bön tyst och över-
lämnade det till fadern, som även läste. Han i sin
tur gav barnet åt gudmodern, som också skulle läsa Gudmodern.
något, ty annars blev inte barnet "nimm" till att lä-
sa. Innan prästen kom in skulle hon åter läsa en psalm
vers.

Prästen föräktade nu dopet, och då man åter kom

hem, överlämnade gudmodern barnet till dess moder med orden: "Här kommer jag med ditt barn tillbaka. Nu är det döpt barn (kristnat) i st. f. odöpt. Gud välsigne dig!" - Barnet skulle sova i dopklädseln lite grand, så blev det snällt.

Gudmodern skulle vara nära släkting. Var det två systrar och de "voro med barn" båda skulle de likasom turas vid, för annars blev det ingen tur med barnet. de "skulle göra bytte". Havande kvinnor skulle inte gärna annars bära barn till dopet.

Fadder skulle en ungkarl vara.

Fadder.

Var det ett litet barn, och någon främmande kom, dit, innan kvinnan var "kyrktagen", lade denne en peng i barnets bädd för att det skulle få tur. Pengar stoppades gärna i svepningen, så skulle det ej fattas pengar för barnet.

Gudföräldrarna skulle ge en fadderpeng och "gudmoratöj": en hel uppsättning: klänning, lintyg, hossor o skor allteftersom de hade råd till. De skulle se till, att inte barnet förfors på något sätt och fingo svara ja två gånger till prästen uppmaning. att de skulle vid behov eller föräldrarnas fränfalle efterse barnets upp-

Fadderpeng.

"Gudmoratöj"

föstran och välfärd. .

Barnet skulle uppkallas efter faderns far eller mor, och någon av hans släkt skulle bära det första barnet till dopet. De fingo inte neka, ty då blev barnet alltid nekat i framtiden. Om fadæren hade en duktig moder och barnet fick hennes namn, så skulle även det bli lika duktigt som hon. Namn.

Dopvattnet skulle slås i en "stickelbärsbuske", så skulle barnet bli "kryllhårigt". Dopvattnet.

Om en påg och en tös skulle döpas samtidigt, så skulle tösen döpas först, annars fick hon skägg.

Vid barndopet hade de riktigt gille: "kristnagille" med mat och brännvin.

Gudmoren hade förning med sig: det var risengröt och tårter (pastejer) och ibland även annat. Förning.

Bröllop i Kilhult. (ung. 1876.)

Bröllop.

På bröllopen förr hade de "brudtämjesor"

"Brudtämjesor."

Dessa skulle skaffa grannlåter till bruden och lånade då ihop var de kunde. De skulle också kläda bruden. Klädsel. Hon hade ingen slöja. På huvudet hade hon krans och krona med silkela på ryggen. En bred silverkätting snörades tvärsöver bröstet. Hon skulle ha svart klädning och ett vitt, nätt förkläde, som ej gick ihop bak-till.

Brudtämjesorna och deras män skulle sitta närmast Placering. brudparet mitt emot varandra. och så de närmaste släktingarna (brudparets föräldrar) placerade på samma sätt. Brudens föräldrar gjorde bröllopet. En talesman gjorde Talesman. ett långt bröllopstal varje gång de åto.

Brogemannen kom samtidigt med gästerna och gick in Brogemannen. i det rum, där bruden kläddes.

Till bröllopet skulle medföras förning. Denna bestod av 3 - 4 kakor bröd, en fårastek /alltid bringan/ stekt i bagarugnen, ett fat gröt /risen/ ett fat tärter/nu pastej/ och tempelkakor, som bakades i staden. Pigorna skulle gå till bröllopgården med mjölk, då bröllopet varade, så fick de svänga om litet, ty dansen vidtog efter själva vigseln. Förningen medfördes i en avlång

Förning.

halmkorg. Första dansen skulle brogemannen dansa med sin brud och sen med släkten den ene efter den andra. Bruden hade samma skyldighet mot de manliga. Ljungs moster dansade så länge att ett par näverskor nöttes upp.

Dansen.

På kvällen skulle brogemannen ta brudkronan av bruden, för då blev äktenskapet lyckligare.

Då far o mor gifte sig hade de förridare. Dessa redo i förväg och bådade prästen, att nu kommo de, och så redo de tillbaka till stasseh igen. På återvägen redo de fram till bröllopgården och meddelade, att snart kom brudföljet tillbaka, så sprängde de iväg igen och kommo slutligen i spetsen för stassen till bröllopgården.

Förridare.

På vägen från kyrkan och även sedan "skudo" sköto de alldeles förskräckligt. "Skyttarna" skulle ej ge-

nast visa sig, utan man skulle uppsöka dem och bjuda dem på brännvin, som medfördes på bakersta vagnen.

Skjutning.

På mitt bröllop skjöto de strax utanför fönstret, så jag blev så rädd, så jag släppte fatet, men detta skulle ju inte vara bra - utan båda otur.

Min morbrors bröllop varade i fyra dagar. Andra dagen skulle brudparet gå och traktera ungdomen.

2407

J. f.
17.

Sjukdomsberäkning. (Svensköp)

Sjukdomsberäkning

Beräkna dagantalet från den 26 juli till den dag
man blir sjuk.

Dividera talet med 3!

Går talet jämt upp , blir man snart frisk, men
blir det ett över, blir man sjuk en längre tid och

" " två " " " aldrig bra.

2407

J. g.
18.

Begravning i Svensköp.

Förr varade en begravning två dagar. Släkten var i ett särskilt rum och fick särskild mat: lutfisk, risgröt, smör bröd ost, bruna bönor, sviskon-soppa. De åto då bara två måltider om dagen. "Laget" d.v.s. de i byalaget, som voro bjudna fick hålla till godo med mindre mat: smör, bröd, ost och var sin bit risgröt. Mor talade om, att de fingo den i nä ven. Släktingarna fingo dessutom bigatt (kalvkött) och chokladmjölk med grädde. Karlarna fingo var sin sup.

"Talesmannen" talade för liket, innan det bars iväg. Skomakare Nils Nilsson brukade tala för många.

Liket bars hela vägen till kyrkan och fram till graven. Första och sista biten skulle fyra av de närmaste släktingarna bära, om det inte var så många att de kunde bära hela vägen. Likkistan stod på en bår och närmast därefter kommo släktingarna och därefter "laget".

Begravning

Mat.

Talesman.

Bärare.

Två kvinnor, kallade "påbrejesa", hade hand om handdukarna. Dessa lades om kistan hemma och knötos i rosett. Då kistan sänkts ner i graven, togo de åter hand om dem. Påbrejesena skulle ha mee ett knyte vit, fin sand, som de skulle strö ovanpå graven.

"Påbrejesa".

Alla - hela laget - skulle hjälpas åt att skovla igen graven och slätta och klappa till den. Då det så var sandat, lades alla skovlarna i kors. Såå togo alla karlarna av hattarna och man återvände till begravningsgården.

Graven skovlas igen.

Klockaren mötte vid kyrkogårdsgrinden och sjäng hela tiden , tills kistan kommit ner i jorden. Prästen mötte vid graven och gick efter förrättningen direkt in i kyrkan.

Klockaren.

Blommor förekommo inte.

2407

Nie
20.

Brogemansskjortan.

Brogemansskjortar

I Huaröd, Gæds hd. skulle brugumsskjortan vara
av sockerduk. Bräden skulle ovillkorligen sy, åtmins-
tone de tre sista styngen på densamma

2407

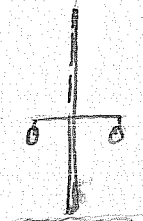
K. f.
W. b.

21.

Majstänger

I Högestad och Elmhult (Skåne) hade de jordbanor, där ungdomen samlades och roade sig. På dessa upprestes majstänger midsommarafton. Vid meattanstid fingo ungdomarna fritt. Då gingo de ut i ängarna och plockade alla slags blommor och bröto löv av träden. Andra togo med sig trädgårdsblommor. Så klädde de en stång nerifrån och uppåt, varvid pågarna räckte töserna gränt och blommor, som de bundo fast kring stammen. Ganska långt ner spikades fast ett tvärträ, som även kläddes och därute på ändarna hängdes en krans på var sida. Ett djupt hål grävdes, stångens ena ända lyftes upp, en man passade på att den kom ner i hålet och de andra pågarna hjälptes åt med "tjuor" att resa och hålla igen. Stången kilades fast med sten. I stången och träden runtomkring hängdes kulörta lyktor.

Majstänger.

Mellan ett bar "böger" (bogar) uppspikades spelemansstolen och kläddes med grönt. Tre spelemän var det oftast vid dessa tillfällen. De spelade fiol och flöjt.

Då stängen var klädd - under tiden hade ju de samlade mycket roligt, och många skämt fann man påbörjade dansen, ty det var mest dans. Även "julalekar" förekommo dock. För att bli kvitt småttingarna hade man ett stycke därifrån vid sidan om rätta banan rest en mindre stång åt barnen, där de kunde roa sig.

Man höll på kring stängen till 11-tiden, då var och en gick hem till sitt. Tre kvällar å rad fick stängen stå kvar, men så var blommorna vissna, och så togs den ner.

f

2407

Nif.

23.

Gissanötter (Gedda nödder)

"Geddanödder"

(gissanötter)

1. Udda eller maga? (Udda eller jämt?)
(Ev.) lia många tillbaga!
2. Jag går te de! - Jag ligger hos de! - Hur många ggr?.
3. Orrarna spela i mossarna!-
Käringarna springa med påsarna!-
När de gå, så snacka de!-
När de få, så tacka de!-
Hur många gånger?
4. Nötter i min hand!-
Till mig sänd!
Vem ifrån? -
Din bästa vän!
Vem är den? -
Så sannt som du har N.N. kär, så är där udda!

2407

F. a.
24.

Väderlekstecken

Gamla Mor Lindberg hade många olika sätt att förutspå väderleken. "I morgon blir det stort ovär", sade hon, "för då ena hjulet på 'Karsvajnen' (Karlavagnen) vinglar."

Grannt väder skulle det bliva, då hon såg en "kvinga" med rutigt kläde uppe på kullen, och det sedan "slog blossom" och hurrade runt.

Väderlekstecken

Karlavagnen.

"Slå blossom"